

Presbiterképzés: Bevezetés az egyház tanításába I-II.

Révfülp, 2013. február 16-17.

I. Általános bevezető: hit - hitvallás - dogma

I.1. Hit

Zsid 11,1: „*A hit pedig a reménylett dolgoknak valósága, és a nem látott dolgokról való meggyőződés*”.

Nézzük csak meg, hogy ezt a két meghatározást: „valóság”, „meggyőződés” miképpen adják vissza a különféle nyelvek:

A HIT	VALÓSÁG	MEGGYŐZŐDÉS
Görög	Hüposztazisz	Elenchos
Latin	Substantia	Argumentum
Német (Luther)	Zuversicht	Nichtzweifeln
Angol	substance (KJV) assurance (RSV)	evidence (KJV) conviction (RSV)

A lényeg, hogy a hit egy valóságról való meggyőződés. Ezt a meggyőződést az ember nem magától kreálja, hanem kapja, bár kétségtelenül megelőzi azt valamilyen ráhangolódás, diszpozíció.

A hit felülről kapott ajándék, de feltételezi a keresést, a gondolkodást, az „indulatot”.

A hit egyrészt „kinyilatkoztatás” (apokalipszis) Mt 16, 17 értelmében: „*mert nem test és vér jelentette ezt meg néked, hanem az én mennyei Atyám*” másrészt azonban az „Isten szerint való gondolkodás is.

A bibliai kifejezés a gondolkodásra – *fronein* – utal, ami beállítottságot, irányultságot is jelent. Nem véletlenül halljuk ezt a szót Jézustól, amikor megdorgálja Pétert: „*nem az Isten szerint gondolkozol, hanem az emberek szerint*” (Mt 16,23). A görög szó tehát azt jelenti: valamire gondolni, valamire figyelni, egzisztenciálisan felfogni, magévá tenni, sőt valamire törekedni. Ám a hit nemcsak felismerés, megismerési eszköz, hanem cselekedet, engedelmesség, azaz követés is.

I.2. Hitvallás

A hit kinyilatkoztatás, ajándék, indulat, de mindenképpen olyasmi, amiért küzdeni, tusakodni kell: Júdás 3-ban olvassuk: „*tusakodjatok a hitért, a mely egyszer a szenteknek adatott*”. E küzdelemhez, „tusakodáshoz” („a hit drámájához”) a hit megvallása is hozzátartozik.

A hitvallás alapja: Mt 10,32: „*Aki vallást tesz rólam az emberek előtt, arról majd én is vallást teszek az én a mennyei Atyám előtt*”. A görög *homologeó* kifejezés elismerést, megvallást jelent, ezt fejezi ki a latin *confessio* is. Ha tehát megvalljuk a Jézus Krisztusba vetett hitünket az emberek előtt („*coram hominibus*”) , akkor ő is tanúskodik rólunk az Atya előtt („*coram patre*”).

A hitvallás a száj cselekedete arról, amit az emberi szív érez: „*Ha tehát száddal Úrnak vallod Jézust, és szíveddel hiszed, hogy Isten feltámasztotta őt a halálból, akkor üdvözülsz*” (Rm 10,9).

Jézus Krisztus neve az első hitvallás: ezt a hitet vallotta meg Péter is Caesaria Philippinél (Mt 16,16). A zsidók számára ő a felkent, a Messiás, a Khrisztosz, a pogányoknak pedig az Úr, a Küriosz, a Dominus.

A. Egyetemes hitvallások

1. Apostoli
2. Niceai
3. Athanasiusi

B. Evangélikus hitvallások

1. Ágostai Hitvallás (1530)
2. Ágostai Hitvallás Apológiája (1531)
3. Luther: Kis Káté (1529)
2. Luther: Nagy Káté (1529)
3. Luther: A Schmalkadeni cikkek (1529)
5. Értekezés a pápa hatalmáról és előbbségéről (1537)
6. Formula Concordiae (1577)

A hitvallás tehát nem egyéni, hanem közösségi aktus. A közösség hitvallása mindig válasz volt valamilyen helyzetre, szituációra.

Az egyetemes keresztény hitvallásoknak: az apostoli, a niceai és az athanasiusi hitvallások keletkezésének konkrét történeti okai vannak – az egyház közösségének válaszolnia kellett a mindenkori új kihívásokra: az apostoloknak a zsidóság messiásvárakozására és a pogányok istenkultuszaira kellett feleletet adniuk a Jézus Krisztusba vetett hitükkel. A niceanum utalása a világosságra hitvallás a Római Birodalom napkultuszával szemben, amíg az athanasiusi hitvallás az ariánus eretnekekkel szemben.

A hitvallás abból a kényszerből születik, hogy az ember „nem hallgathat”. Nincs hitvallás annak a rizikója nélkül, hogy az ember nevetségessé válik. Nem akkor vagyunk hitvallók, ha a saját igényeinket akarjuk kifejezni, nem is akkor, ha tanítani akarunk másokat.

Karl Barth megfogalmazásában: *„Hitvallásra akkor kerül sor, amikor a keresztény közösség hite konfrontálódik vagy megkérdőjeleződik akár belülről, vagy kívülről a hitetlenség, a babona vagy az eretnekség jelenségei által.”* (CD III/4, 78-9). A hitvallás akkor „történik”, amikor az egyén vagy a közösség hitét sértik egyes jelenségek, amikor, „fáj” neki az, amit tapasztal.

A *status confessionis* olyan helyzet, mint amikor az egyén, vagy egy közösség azt tapasztalja, hogy a keresztény hit tisztasága, integritása veszélynek van kitéve. A *status confessionis* azonban sohasem egy állandó helyzet, hanem egy sajátos pillanat, mutat rá Barth, aki állandóan mártír akar lenni, az sohasem lehet hitvalló.

I. 3 Dogma

Mi is a különbség a tanítás és a dogma között? Nem minden tanítás dogma, de minden dogma egyúttal tanítás is. A dogma mindegy sűríti a kinyilatkoztatást, a hitet, a hitvallást és a tanítást.

Igaz tanítás: „orto-doxia”

(„Igaz tanítás volt a szájában, és nem volt álnokság az ajkán.. Mert a pap ajkai őrzik Isten ismeretét, és tanítást várnak szájából. Mal 2,6-7)

Hamis tanítás: „hetero-doxia”, herezis, eretnecség

(„*lesznek hamis tanítók, a kik veszedelmes eretnecségeket (hairesis) fognak becsempészni*”.
2Pét 2,1)

(„*Mert lesz idő, amikor az egészséges tudományt (hügianuszész didaskaliasz) el nem szenvedik, hanem a saját kívánságaik szerint gyűjtenek maguknak tanítókat, mert viszket a fülök.* 2Tim 4,3–4)

A dogmatika – Nagy Gyula szép megfogalmazásában: „gondolkodásunk istentisztelete”.¹ Török István az dogmatika „őrálló szerepét”² emeli ki, a dogmatika, hiszen az örökös a prédikáció tisztaságán („*Ecclesia est in qua evangelium recte docetur*”). A dogmatika: korrekció. Mint írja: „*Ha nem vagyunk elég éberek, elaltatjuk, vagy kikapcsoljuk a dogmatikai ellenőrzést, úgy válhat irányadóvá számunkra a világ, hogy észre sem vesszük. Az ígét szándékunk ellenére is valami világi érdek szolgálatába állíthatjuk.*”³ Ha a dogmatika korrekció, akkor „nem megnyugtató és igazolnia kell az ígéhirdető egyházat, hanem nyugtalanítani.”⁴

Török István meggyőzően mutat rá, hogy amíg a római katolikus egyház dogmatikája alapvetően monologizálás, addig a protestáns dogmatikára a kérdés jellemző. Azt írja, hogy a dogma szót a bibliai értelemben egyes számban Isten parancsaként kell felfogni, s az egyház „dogmái” alapvetően tudakozódás vagy kérdezősködés Isten számunkra kiadott napi parancsa, azaz „dogmája” iránt: ám nem a tanítvány kérdezősködés a Mesterétől, hanem a szolga az Urától, a dogmatika tehát engedelmesség és szolgálat.⁵

Sebestyén Jenő: „A dogmatika a teológiai tudományoknak az az ága, amely a Szentírás tartalmával, a kijelentett (kinyilatkoztatott) isteni igazságokkal, azok tudományos megfogalmazásával és rendszerbefoglalásával foglalkozik.”⁶

Összefoglalva: minden dogma alapja Isten írott kinyilatkoztatása, a Szentírás. Ez a „norma normans”, a mérő norma, s minden hitvallás, tanítás, dogma csak „norma normata”, azaz megmért norma. Egyik hitvallási iratunk, a *Formula Concordiae* ezt így fogalmazza meg:

„*Hisszük, valljuk és tanítjuk, hogy az egyetlen szabály és norma, amely szerint minden tanítást (a dogmákat) és minden tanítót lemérni és megítélni kell, semmi más, mint az Ó- és Újszövetség prófétai és apostoli iratai... Egyetlen más irat, sem az atyáké, sem az újabb egyházi tanítóké, bármilyen elnevezéssel, sem állítható oda a Szentírás mellé. Valamennyien alávetendők az Írásnak, s csupán mint annak tanúi fogadhatók el.*”⁷

A kinyilatkoztatás és a Szentírás kérdése

1. Kinyilatkoztatás a) természetben; b) a történelemben; c) az ő igéjében (speciális kinyilatkoztatás)

Az ige több mint a Szentírás.

A kinyilatkoztatás legmagasabb foka: Jézus Krisztus személye.

¹ Nagy Gyula, i.m. 26. old.

² Ugyanezt a kifejezést használták az „Egyházunk mai fogsága” című irat szerzői 2002-ben.

³ Török István, 48. old.

⁴ Török István, i.m. 79. old.

⁵ Török István, i.m. 76-77. old.

⁶ Sebestyén Jenő, *Református dogmatika* (1940), Budapest, Gödöllő, Iránytű, 1994, 1. old.

⁷ *Formula Concordiae* (1577), Epitome 1-2, idézi, Nagy Gyula, i.m. 73. old.

Az írások Óróla tesznek tanúságot.

Az Ige testté lett és nem könyvvé

Isten kinyilatkoztatásának nem az a célja, hogy az ember „információkat” gyűjtsön Istenről, hanem hogy egyháza számára a vele való találkozást, a közösséget tegye lehetővé (15)

II. A egyház tanításának (rendszeres teológiának, dogmatikának) legfontosabb fejezetei:

II.1. AZ ISTENRŐL SZÓLÓ TANÍTÁS (teológia)

II.1.1. A Szentháromság

Minden istentiszteletet az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében kezdünk.

A hitvallásaink az eretnekekkel (ariánusokkal) szemben fogalmazták meg, hogy az Isten egy, de három személyben imádjuk őt.

A Szentháromság mindenek előtt egy szeretetközösség: minden emberi közösség forrása.

Bibliai igehelyek: Mt 28, 19: „Tegyetek tanítvánnyá minden népet, megkeresztelvén őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében.” „Az Úr Jézus kegyelme, az Isten szeretete és a Szentlélek közössége legyen mindnyájatokkal” (2 Kor 13,13).

Eretnek tanítás: Arianizmus: Az Atya és a Fiú nem azonos, hanem csak hasonló lényegű (homoiusziosz); 2. A Fiú teremtett lény noha elsőnek teremtetett; 3. Bár a Fiú teremtette a világot, volt mégis egy olyan idő, amikor a Fiú még nem létezett. (Az antitrinitarizmus, unitarizmus előfutára)

II.1. 2. Isten mint Atya

Jézus azt tanította, hogy Istent Atyaként szólíthatjuk meg.

Egyszerre a világmindenség Ura (ÓSZ: Adonáj, USZ Küriosz) és személyes Atyám („Abba”).

Eretnek tanítás: markionizmus: a 2. században élt Markion (Marcion) után, aki azt tanította, hogy az Ószövetség „kegyetlen” Istene nem azonos az Újszövetség „Atya”-képével.

„Mielőtt hegyek születtek...mielőtt a föld és a világ létrejött, öröktől fogva mindörökké vagy te, ő Isten” (Zsolt 90,2)

Az Atya az ő gyermekeit szerető Isten

„Vagyok, aki vagyok” – nem főnév, hanem Ige!

Mindenható (mindenütt jelenlevő) és Örökkévaló (kezdet és a vég, aki volt van és eljövendő).

II.1.3. Isten mint Teremtő

A szavával a semmiből teremtette a mennyet és a földet.

A Biblia nem természettudományos magyarázatot ad, hanem hitvallást fogalmaz meg.

A teremtésben a Szentháromság mindegyik személye aktív („teremtsünk”: Logos a kezdetben volt, a Lélek lebegett a vizek felett).

Miért teremti Isten a világot? Mert közölni akarja a szépségét, a harmóniát, a szeretetközösséget.

A Bibliában két teremtéstörténet van: 1 Móz 1, 1-2,4a: a későbbi. Itt Isten mintegy „boltozatot” teremt; a 1 Móz 2,4b-25 pedig a régebbi, a teremtés a bűnbeesés bevezetése, az eső teremti meg az élet feltételeit.

Hiszem, hogy engem is ő teremtett, de ez nem zárja ki, hogy születésemnek biológiai törvényszerűségei vannak. Ugyanígy van a világgal is.

Isten nem „időben”, *in tempore* (pl. Kr. 4000-ben), hanem „idővel”, *cum tempore* teremtette az ember. (Pilinszky: „a tér és idő keresztjére vagyunk szegezve”)

II. 1. 4. Isten mint az embernek, önmaga képmásának a teremtője

Az ember „istenképű”, de bűnbeesett. Reményik Sándor verse ezt jól tükrözi: „egy istenarc van eltemetve benned”.

Az ember dichotomikus (test-lélek) ill. trichotomikus lény (test-lélek-szellem).

Az Isten az embert a vele való szeretetkapcsolatra, engedelmességre teremtette, de az ember engedetlen lett az Ő teremtőjéhez.

Az „istentörvényű” élet helyett az „öntörvényű” életet kezdett élni: önmagát elidegenítette az Élet forrásától, a Teremtőtől. Az istenarc eltorzult, s a mohóság, az irigység, a gyűlölet, a gonosz indulat rút vonásai jelentek meg rajta. Az embert „megfertőzte” a rossz, ami a kígyó formájában már ott volt a paradicsomban. Eredetéről azonban nem mond sokat a Biblia.

II. 1. 5. Isten mint a bűnbeesett ember gondviselője és végső szabadításának tervezője (szerető és igazságos Isten)

A bűn: elszakadás, elfordulás az isteni közösségtől, hűtlenség.

Ám Isten a bűnbeesés után is szereti az teremtményé, de a bűnt megbünteti (igaz).

Isten az ő törvényével mutatja meg az ő haragját és igazságát.

Bőrruhát készít a bűnbeesett emberpárnak.

Az ősevangélium. Ígéret, a szabadítás terve.

II. 1. 6. Isten mint a világ fenntartója és kormányzója

Isten a történelemnek is az ura.

A kezdet (alfa) és a vég (omega) között a világtörténelem, s ebben megmutatkozik az üdvtörténelem. („Isten átvérzi a történelem szövetét”).

Kereszténységben fontos, hogy az időnek és a történelemnek van értelme.

Az Ószövetségre és az Újszövetségre is jellemző a jövőre, a végidőre való irányultság.

Augustinus, Luther, Melanchthon: történelemteológia.

Ennek alapja: Dániel könyve, Jelenések könyve. A reformáció korában nagyon komolyan vették.

II. 1. 7. Isten – rejtőzködő Isten (deus absconditus)

A lutheri teológia lényege: Istent nem ismerhetjük teljesen ki, nem „birtokolhatjuk” őt.

A valódi Isten (Deus per se)= kinyilatkoztató + elrejtőző Isten.

Isten „maszkot” hord, elrejtí önmagát.

Elrejtőzik a teremtésben: a teremtés „Isten maszkja” (larva dei).

Elrejtőzik a világi felsőbbségben, a történelemben, az ő igéjében.

Isten önmaga ellentétének látszatába rejtőzik (sub contrario suo).

Isten rejtőzködésnek és kinyilatkoztatásának ugyanaz a helye: a kereszt.

A kereszt „bolondsága” = Isten bölcsessége.

Ezzel elérkeztünk a Jézus Krisztusról szóló tanításhoz: a krisztológiához és a szoteriológiához.

II. 2. JÉZUS KRISZTUSRÓL SZÓLÓ TANÍTÁS (krisztológia és szoteriológia)

II. 1. JÉZUS KRISZTUS SZEMÉLYE: valóságos Isten és valóságos ember

Kalkedoni dogma (451): „A mi Urunk, Jézus Krisztus tökéletes az istenségben és ugyanő tökéletes az emberségben. Egyszerre valóságos Isten és valóságos ember. ...az egy és ugyanazon Fiú Egyszülött, két természetben elegyítetlenül, oszthatatlanul, elkülöníthetetlenül. Semmiképpen sem szűnik meg a természetek különbsége az egység kedvéért.” (HF 13,18)

Eretnekségek:

Ebionitizmus: Jézus nagyszerű, csodálatos, páratlan ember (de csak ember!) volt, akinek „titokzatos személyisége és ámulatba ejtő cselekedetei környezetére.

Doketizmus: Jézus Krisztus valójában Isten volt, s csak embernek látszott (a „dokeo” szó azt jelenti, hogy ’látszani’). Jézus Krisztus csak egy istenség, egy eszme megszemélyesítője.

Arianizmus: Az Atya és a Fiú nem azonos, hanem csak hasonló lényegű (homoiusziosz); 2. A Fiú teremtett lény noha elsőnek teremtetett; 3. Bár a Fiú teremtette a világot, volt mégis egy olyan idő, amikor a Fiú még nem létezett. (Az antitrinitarizmus előfutára)

II.1. 1. Jézus Krisztus valóságos ember

II. 1.1.1. Jézus Krisztus nem mitologikus hős, nem is csupán a hit tapasztalata, hanem a Názáreti Jézus, az ács fia, aki az emberi történelem meghatározott idejében (Az i.sz. 1-3 évtizedben) Palesztinában élt és működött. Emberi jellemvonások: megéhezett (Mk, 11,42; sírt (Lk 19,41); szomjúhozott (Jn 19,28); szomorú volt és gyötrődött (Mt 26,37)

II.1.1. 2. Elsősorban palesztinai vándortanító, rabbi, gyógyító volt. Ám nem úgy tanított, mint az írástudók, hanem hatalommal. Élete és tanítása szerves egységet képzett: élte, amit tanított, tanította, amit élt. Jézus „A Próféta”, tanításával ugyanúgy népszerűtlen, mint az Ószövetség prófétái.

Tanításának lényege: a törvény magyarázata (a Hegyi beszéd), rámutatott a törvény „lelkére”, azaz, az evangéliumra.

Tanításának formája: példázatok. Olyan műfaj, amelyet mindenki értett, de mégis mindenkit zavarba hozott. Drámai történetekkel szembesítette az embereket önmagukkal (előzmény: Nátán próféta „másál”-ja Dávidnak).

II. 1. 1. 3. A „Jézus élete” történeti kutatásának fázisai Albert Schweizertől napjainkig. Tisztességes igyekezet, ám veszélyes, ha Jézust csak az emberi ráció mérlegén, a történettudomány kutatása alapján, „kívülről” akarja megismerni. Számukra a Biblia túlságosan szűk, az egyház dogmatikája pedig túlságosan tág keret (az utóbbi különösen is „értelmezési rétegeket” rak az u.n. „valódi” Jézusra. Ez „jézuológia”, ebionitizmus).

II. 1. 1. 4. A „valóságos ember” Jézus személye megismerésének is egyedüli forrása a Szentírás, amely Jézus cselekedeteit és tanítását mondja el. Jó példa erre Joseph Ratzinger (VI.Benedek) *A Názáreti Jézus* két kötetes könyve (Budapest, Szent István Társulat, 2007, 2011) . Az egyes fejezetek Jézus életéről (megkeresztelkedés, megkísértés, gyógyítások, lábmosás, utolsó vacsora, Gecsemáné, Jézus pere, kereszthalál, feltámadás és az üres sír); más fejezetek Jézus tanításáról (Hegyi beszéd, Miatyánk, példázatok, a jánosai képek: a víz, a szőlőtő és a bor, a kenyér, a pásztor).

II. 1. 2. Jézus Krisztus a valóságos Isten

II. 1. 2. 1. Jézus Krisztus önmagáról tett tanúságtétele: „én és az Atya egy vagyunk” (Jn 10, 27-30), az Atya az ítéletet a Fiúnak adta. (v.ö. Jn 5, 19-30). Önmagát „Emberfiának” (Jn 8, 21-36) „Fiú”-nak nevezi aki engedelmes az Atyának, aki a Fiút látta, látta az Atyát is (Jn 14, 1-11).

II. 1. 2. 2. A tanítványok tanúságtétele. Péter: „Te vagy a Krisztus az élő Isten fia” (Mt 16,16); a pogány százados tanúságtétele. „Bizony, ez az ember Isten Fia volt” (Mk 15,39). A Főpap kérdése. „Te vagy-és a Krisztus?”-ra a válasz: „Te mondád!” (Mt 26, 63), Jézus, a Krisztus (az első hitvallás!) A messiás, a Felkent, „A Király”, aki uralkodik.

II. 2. 2. 3. A tanítványok és az ösgyülekezet hite: Jézus Krisztus „Úr”. (A zsidóság Jahve nevét nem ejtette ki, helyette „Adonaj”-t („Uram!”). tehát amikor Jézust „Úrnak” nevezik, elismerik az ő istenségét. Péter: „Uram, Istenem” (Lk 5,8). A feltámadása után: „Úrrá és Krisztussá tette őt” (ApCsel 2.36); Pál: „Ha száddal Úrnak vallod Jézust” (Rm 10,9), „minden nyelv vallja, hogy Jézus Krisztus Úr” (Fil 2, 11).

II. 2. 2. 4. Jézus Krisztus egyszerre szolga (alázatos ember) és Úr (Isten). „Mert az Emberfia sem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon , és életét adja váltságul sokakért”. (Mk 10,45)

Jonathan Edwards a 18. századi amerikai teológus, aki Jel 5,5–6 alapján az oroszlánról és a bárányról, „Krisztus kiválóságáról”, azaz szépségéről („*excellency*”) prédikált.

Edwards észrevette, hogy „Jézus Krisztusban az ellentétes kiválóságok csodálatra méltó egybeolvadása van jelen.” Az oroszlán erőben jeleskedik, a bárány szelídségben tűnik ki: Krisztusban egyszerre végtelen magasság és végtelen leereszkedés található.

Krisztus, mint a legmagasabb szintű lény, emberré válik, hogy megadja magát a szégyennek és annak, hogy leköpjék. „A végtelen magasság és a mélyre való leereszkedés ilyen összetalálkozása egy személyben csodálatra méltó.” Az igehirdetés feleleveníti az isteni rejtély ellentmondásos természetét: igazságosság és kegyelem, dicsőség és alázatosság, méltóságteljeség és nyájasság, tisztelet és egyenlőség, méltóság és türelem, hatalom és engedelmség, korlátlan uralom és lemondás stb. „Krisztus így orozslán a méltóságteljeségben és bárány az alázatosságban.”

Eretnekség: Nesztorianizmus (Nesztoriosz 451. században meghalt püspök után: Isten és Krisztus között nem lényegi, hanem csak morális kapcsolat volt, Jézus „külön” volt Isten és „külön” ember: Jézus képes volt arra, hogy bűnt kövessen, csak megállt. Szerinte Mária nem „istenszülő” (theotokos), hanem legfeljebb „krisztusszülő” (krisztotokosz). Kalcedon (451) válasza: „elegyítetlenül, oszthatatlanul, elkülöníthetetlenül.”

II. 2. JÉZUS KRISZTUS MŰVE

II. 2. 1. Megalázkodás és felmagasztaltatás: Jézus Krisztus személye és műve összefügg. Művében az Atya és a Szentlélek is jelen van. Jézus Krisztus páratlansága és egyetemessége. Krisztus-himnusz: Fil 2, 6-11: „mert ő Isten formájában lévén nem tekintette zsákmánynak, hogy egyenlő Istennel, hanem megüresítette magát, szolgai formát vett fel, emberekhez hasonlóvá lett, és magatartásában is embernek bizonyult; megalázta magát és engedelmeskedett mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig. Ezért fel is magasztalta őt Isten mindenek fölé, és azt a nevet adományozta neki, amely minden névnél nagyobb, hogy Jézus nevére minden térd meghajoljon, mennyieieké, földieké, földalattiaké; és minden nyelv vallja, hogy Jézus Krisztus Úr az Atya Isten dicsőségére”. „senki sem mondhatja 'Jézus Krisztus Úr', csakis a Szentlélek által.” (1 Kor 12,3)

II. 2. 2. Jézus Krisztus hármassága (Aquinoi Tamás és Kálvin): Próféta, Király, Főpap. Eddig csak röviden az első kettőről szóltunk. Jézus Krisztus „művének” lényege, az ő áldozata, tehát nemcsak passzívan „hagyta” magát a gonosz emberek által megfeszíteni, hanem önként adta, „leadta”, „letette” a ő életét érettünk, helyettünk és miattunk. Jézus „főpapi” szolgálatáról főleg a Zsidókhoz írt levél szól, de számos utalás van rá az evangéliumokban is: (életét adja váltságul sokakért: Mk, 10,45; a földbeesett búzaszem: Jn 12,24; Jézus főpapi imája Jn 17).

II. 2. 3. Krisztus áldozata. Jézus Krisztus a szenvedő szolga (Ézs 42, 49, 50, 52-53) és főpap egyszerre (Zsid 7,25). De ez nemcsak a Fiú, hanem az Atya áldozata is, aki „beáldozza” az ő egyszülött, tökéletes Fiát, aki az „Isten báránya” („Íme az Isten Báránya, aki elveszi a világ bűneit”: Jn 1, 29; „Nem veszendő dolgokon váltattatok meg, hanem drága véren, a hibátlán és szeplőtelen Báránynak, Krisztusnak a vérén” (1 Pét 1,18); „a mi húsvéti Báránynak, a Krisztus már megáldoztatott” 1 Kor, 5, 7; „méltó a megöletett Bárány, hogy övé legyen az erő és a gazdagság, a bölcsesség és a hatalom” Jel 5,11).

II. 2. 4. A kereszt botránnya és bolondsága. Luther szerint Isten rejtőzködik, s az ő dicsőségét csak „önmaga ellentétének látszatában”, a kereszt gyalázatában láthatjuk. Istent csak a szenvedésben láthatjuk meg. Hogyan szemléljük Krisztus szent szenvedését? Először ez elriaszt bennünket: „én tettem ezt Veled” – ez a törvény mint

„tükör jelenik meg nekem, ám ha megriadok, akkor jön a vigasztalás, az örömhír, hogy a nekem járó büntetést mégsem én szenvedem el, Hanem Krisztus elszenvedi miattam, érettem, helyettem. Ha ezt megértem, akkor énekelem: „soha én ezt nem tudom, meghálálni Jézusom”.

II. 2. 5. Mi történik a kereszten? (Hét kép/metafora)

a. A „boldog csere”: én viszem az én bűneimet, a szennyeseimet, s cserébe kapom az ő szentségét, tisztaságát, büntelenségét.: „ők azok, akik megmosták ruhájukat és megfehéřítették a Bárány vérében.” (Jel 7,14). Mert Isten a Bárányával áldozatot hozott értem. (áldozati metafora).

b. Szabadítás. A bűn fogságában a bűné, a Sátáné vagyok, ő a tulajdonos és a rabszolga. Krisztus „visszavásárol” engem az ő halálával, immár ő a tulajdonos, hozzátartozom! „Lefegyverezte a hatalmasságokat” (Kol 2,15) (katonai metafora)

c. Adósság kifizetése. A bűn „adósság” (v.ö. Miatyánk, Mt 6,12). Krisztus a keresztfára szegezte a mi adóslevelünket: „Eltörölte követelésével minket terhelő adóslevelet, amely minket vádolt, eltávolította az útból, odaszegezve a keresztfára” (Kol 2,14) (gazdasági metafora).

d. Krisztus haláláért a cseréért nekem „tulajdoníttatik” az ő igazsága egy képzeletbeli bírósági tárgyaláson (jogász metafora).

e. A kereszten életmentő „vérátömlesztés” történik az emberi nemzetségnek, az ő sebei által gyógyulunk (Ézs 53,5). „Bűneinket maga vitte fel testében a fára...az ő sebei által gyógyultatok meg. (1 Pét 2,24) (orvosi metafora).

f. Megbékülés és kibékülés Istennel, melynek szerzője maga az Isten. A bűn az élő Istennel való közösség megszakadása, kommunikációs zavar. Krisztus keresztre viszont ismét „összekapcsolja” Istent az emberrel. Görög „katallagé”, latin „rekonciliáció”, angol „atonement”. *„Mindez pedig Istentől van, aki megbékéltetett minket önmagával Krisztus által, és nekünk adta a békéltetés szolgálatát. Isten ugyanis Krisztusban megbékéltette a világot önmagával, úgy, hogy nem tulajdonította nekik vétkeiket, és reánk bízta a békéltetés igéjét. Tehát Krisztusért járva követségben, mintha Isten kérne általunk: Krisztusért kérünk, béküljete meg az Istennel! Mert az, aki nem ismert bünt, bűnné tett értünk, hogy mi Isten igazsága legyünk őbenne” (2 Kor 5, 18.21) (kommunikációs metafora)*

g. Jézus Krisztus a kereszten nemcsak gyógyított, hanem feltámadásával ujjáteremtett, sőt újonnan „szült” bennünket. „Ezért, ha valaki Krisztusban van, új teremtés az” (2 Kor 5,17. „Szükség néktek újonnan születetnek” (Jn 3,7) , „Áldott a mi Urunk, Jézus Krisztus Istene és Atyja, aki nagy irgalmasságából ujjá szült minket a halottak közül való feltámadása által élő reménységre” (1 Pét 1,3) (anyasági metafora).

Ajánlott olvasmány:

Jonathan Edwards: Oroszlán és Bárány. Krisztus szépsége Bp. HKK, 2012.

Carl. E.Braatan: Who is Jesus? (Eerdmans, 2011) – lefordítandó!

II.3. A SZENTLÉLEKRŐL ÉS AZ EGYHÁZRŐL szóló tanítás (pneumatológia, ekkleziológia)

II.3.1. A Szentlélekről

- Érdekes, hogy az Ágostai Hitvallásban – noha többször is szó esik Szentlélek munkájáról, nincs külön hittétel a Szentlélekről úgy amint van az Istenről (I.pont); az

Isten fiáról (III.) A IV.pontban már a megigazulásunkról van szó, majd az egyházi szolgálatról (nem volt vitatéma).

- Nem úgy Luther hitvallási irataiban: a Kis-és a Nagykátéjában (Érdekes, a Schmalkadeni Cikkekben ő sem beszél a SzL-ről.)
- A Kis Kátében ezt olvassuk:

A megszentelésről

Hiszek a Szentlélekben, egy keresztyén anyaszentegyházat, szenteknek közösségét, bűnöknek bocsánatát, testnek feltámadását és az örök életet.

Mit jelent ez?

Hiszem, hogy saját eszemmel és erőmmel nem tudnék Jézus Krisztusban , az én Uramban hinni, sem Őhöz eljutni, hanem a Szentlélek hívott el engem az evangélium által, Ő világosított meg ajándékaival, Ő szentelt meg és tartott meg az igaz hitben, ahogyan a földön élő egész egyházat is elhívja, gyűjti, megvilágosítja, megszenteli és Jézus Krisztusnál megtartja az egy igaz hitben. Ebben az egyházban nekem és minden hívőnek naponként mint bünt bőséggel megbocsát, az ítélet napján engem és minden holtat feltámaszt, és nekem minden Krisztusban hívővel együtt örök életet ad. Ez így igaz!

- A Nagy Kátében
- Itt Luther arról szól, hogy többféle lélek van: emberi lélek, mennyei lélek és gonosz lélek.
- Csak Isten lelkét *nevezi Szentléleknek, mert Ő az, aki minket megszentelt, és még mindig megszentel.*
- Atya: Teremtő; Fiú: Megváltó; Szentlélek: Megszentelő
- Ahogy a Fiú a születésével, halálával és feltámadásával szerezte meg azt az uralmat, amellyel magáévá tett bennünket, úgy végzi a Szentlélek megszentelést: a szentek gyülekezetével, a keresztyén egyházzal, a bűnök bocsánatával, a test feltámadásával és az örök élettel: elveszet a gyülekezetbe, az egyház „ölébe” tesz.
- Semmit sem tudnánk megváltásunkról, az előttünk rejtve maradna, ha a Szentlélek az nem vésné a szívünkbe!
- Mi a Szentlélek eszköze? 1. a keresztyén egyház (az „anya”, amely minden keresztyént fogad és hordoz), 2. a bűnök bocsánata, 3. a test feltámadása, 4. az örök élet
- Az ige kárba vész, ha a Szentlélek nem hirdeti és kelti életre a szívben.
- A pápaság alatt „a pad alá rejtették”, nem mondták Krisztust Megváltónak és a Szentlelket Megszentelőnek.
- Amikor nem volt ott a Szentlélek, a „gonosz lelkek hirdették”, hogy a cselekedetek által igazolunk (ma is így van!!!).
- Ahol nem prédikálják Krisztust, ott nincs Szentlélek sem!

Bibliai kijelentések a Szentlélekről:

- Ószövetségben: „Isten Lelke” (Dán 5,14), ami azonban „eltávozhat” mint Saultól (1 Sám 16,14)

- igazság Lelke (Jn 16,23), szeretet Lelke (Rm 5,5), vigasztaló (Jn 14,18)
- személy voltának tulajdonságai tulajdonságai: tanít, eszettekbe juttat (Jn 14, 26), esedezik értünk (Rm 8,25), osztogat (1 Kor 12,11)
- hogyan árthatunk neki: „megszomoríthatjuk” (Ef 4,30); „megcsalhatjuk” (ApCsel 5,3); a Szentlélek elleni bűn (Mt 12, 31-32)
- miben segít: imádkozás (Jn 4,24)
- a Lélek munkájának gyümölcse: szeretet, öröm, békesség, türelem, jóság, hűség stb. (Gal 5,22)
- A Lélek ajándékai (1 Kor 12, 4-5)

A Szentlélek munkája: a megszentelődés

- megvilágosítás: világosságot gyújt a szívünkben (2 Kor 4,6)
- bűnbánatot gerjeszt az emberi szívben
- „penitencia”- gyakorlat helytelensége a középkorban: „bűnbánattal jócselekedetekkel ki kell érdemelni a bűnbocsánatot”
„Holott előbb kell a bűnöknek megbocsáttatni, mielőtt a jót cselekszik és nem a cselekedetek űzik ki a bűnt, hanem a bűn kiűzése cselekszi a jót.” (Luther: Sermo a bűnbánatról)
- megigazít (Krisztusba vetett hit által) – boldog csere
- közösségbe hív

II.3.2. Az egyház

- ek-kaleo=ecclesia= (a világból) kihívottak gyülekezete
- Mi az egyház? *„Az egyház a szentek gyülekezete, ahol az evangéliumot tisztán tanítják, s a szentségeket helyesen szolgálják ki” (ÁH 8.)*
- Luther: *„Hiszem, hogy él a földön egy szent nép és gyülekezet: csupa szent, egy fő, Krisztus alatt, a Szentlélek hívta egybe, egy a hite, a szándéka, a gondolkodása, sokféle adománya van, de egységes a szeretetben, nincs benne szakadás és elkülönülés. Én is egyik része és tagja vagyok, minden javainak élvezője és résztársa. A Szentlélek vitt oda, és illesztett testébe úgy, hogy meghallgattam és hallgatom Isten igéjét, mert így kezdünk bejutni. Azelőtt ugyanis egészen az ördögé voltunk, sem Istenről, sem Krisztusról nem tudtunk semmit.” (NK, LNH 202)*
- *„Istennek hála – a hétéves gyermek is tudja, hogy mi az egyház: A szent hívők és 'azok a báránykák, akik hallgatják Pásztoruk hangját' (Jn 10,3). A gyermekek ugyanis így imádkoznak: 'Hiszek a szent keresztyén egyházban'. És nem a karingek, tonzurák, hosszú köntösök és egyéb szertartások teszik szentté az egyházat, amiket a Szentírással ellentétben kiagyaltak, hanem Isten igéje és az igaz hit (Schmalkadeni cikkek, LNH 305)*
- Melyek az egyház ismertető jelei? Hét jel, hét „szentség” (*Notae ecclesiae*)
- Az **Isten igéje (1)** – Az egyházat Isten igéje szüli és nem fordítva.
- A **kereszttség (2)** – az ujjászületés fürdője (Tit 3,5)
- Az **oltári szentség (3)** – hatása független a lelkész személyétől
- A **kulcsok hatalma (4)** – oldás és kötés (Mt 18,18)
- **Egyházi szolgák elhívása (5)** – külső és belső elhívás Ef 4,11 (apostolukul, tanítókul stb.)
 lelkész: *„minister verbi domini”* (Isten igéjének a szolgálja)
- **Imádság (6)** – Miatyánk, Hiszekegy , + énekek + káté
- **A kereszt (7)**
„Külsőleg is megismerhető a keresztyéni szent nép az üdvösséges szent kereszten, azon, hogy el kell szenvednie minden szerencsétlenséget és üldözést, minden megpróbáltatást és bajt (ahogy a miatyánk mondja) az ördög, a világ és a test részéről, hogy el kell túrnie belső szomorúságot,

félelmet, rettegést, külső szegénységet, megvettetést, betegséget, gyengeséget, hogy hasonlóvá legyen urához, a Krisztushoz. És mindezen szenvedések indító okának egyedül annak kell lenni, hogy erősen ragaszkodik Krisztushoz és Istennek ígéjéhez: s így a Krisztusért szenved... Ahol ily megpróbáltatást látsz, ott légy meggyőződve arról, hogy ott Istennek szent népe vagy...Róm 5,4, A megkísértés reménységet szül.”

A „keresztformájú” (*cruciform*) egyház (ld. E.Gritsch, „Isten udvari bolondja”)

- *Bizony, ha valaki a keresztyén egyházat békességben, kereszt nélkül, eretnekek nélkül, pártoskodók nélkül szeretné látni, annak csalódnia kell. Mert ha ilyenek látod, akkor az bizony az ördög hamis egyháza, s nem pedig a valódi egyház.* (Gritsch, 178)
- az egyház egyszerre „szanatórium” (vigasztalás, nyugtatás lelkipásztori szolgálata) és „harcmező” (küzdelem, a nyugtalanítás prófétai)
- a földön élő egyház: *ecclesia militans* („harcoló egyház”), a mennyei egyház: *ecclesia triumphans* („győzedelmes egyház”)

A „rejtett egyház” (*ecclesia abscondita*) ugyanúgy, ahogy Isten dicsősége is rejtett a kereszt gyalázatában

„Az egyházhoz értelmekkel nem férközhetsz közel, még ha összes szemüvedet felteszed is. El tudja rejteti az ördög, betemeti botránkozással és meghasonlással, hogy bőven találj rajta botránkoznivalót. S Isten is elrejteti a gonosztettek és a mindennemű bajok mögé, hogy bolonddá téve magadat hamis ítéletet kiáltasz rá. Mert azt akarja, ne szemekkel, hiteddel fogd fel azt. Mert azt hisszük, amit látunk... Mert önmaga elől is erősen elrejteti a keresztyén, hogy nem látja önnön szentségét és erényességét, hanem csupa hibát és gyalázatot talál magán.” (Luther: *Előszó a Jelenések könyvéhez*)

II.3.3. A szentségek mint kegyelmi ajándékok (egyház mint „anya” táplál)

II.3.3.1. A keresztség

- Három dolog: (1) jel=vízbe való merítés; (2) jelentés=meghalunk és feltámadunk Krisztussal (Rm 6!); (3) Hit=akkor érvényes ez, ha hisszük (a keresztszülők)
- *„mi az első születésnél nem jól sikerültünk. Ezért újra a földbe vet bennünket a halál által és újjáteremt minket az utolsó napon, hogy akkor jól sikerüljünk és bűn nélkül legyünk. Ezt a végzést kezdi végrehajtani a keresztségben”* (Luther: A bűnbánat szentsége, 23)
- „Az egyház babiloni fogsága” c. írásában: (1) ígéret (Aki hisz és megkeresztelkedik, üdvözü); (2) jegy=alámerítés; (3) hit

II.3.3.2. Az oltári szentség (úrvacsora)

- ez torzult el igazán a középkorban, mert „áldozat”-ként fogták fel; a pap mutatja be a miseáldozatot („Fogadd el kezünkből az áldozatot!”)
- Luther: nem „áldozat” (*sacrificium*), hanem „ajándék” (*beneficium*) – nem alulról felfelé, hanem felülről lefelé
- Jézus „végrendelete” (*testamentuma*) – mi „örökösök” vagyunk, s a „javakban” részesedünk
- Luther 2 frontos küzdelme az oltári szentségért: 1. elveti a

miseáldozat és az átlényegítés (transzubsztanciáció) katolikus gondolatát,
2. elveti a reformátusok „lelki” értelmezését (hogy ez csak szimbólum és emlékezés. Luther: *a valóságos jelenlét tanítása* („Ez az én testem” – valóban az, mert Krisztus mondta így.)

Négy úrvacsora-felfogás:

1. Katolikus: transzubsztanciáció (a felszentelt pap által bemutatott áldozat)
2. Luther: valóságos jelenlét („Ez az én testem” – szó szerint, valóban az, mert Jézus mondta)
3. Kálvin: lelki jelenlét
4. Zwingli: emlékezés, sakramentum, „csak” szimbólum

- 1517-es sermo: (1) jel (a kenyér és a bor); (2) jelentés (communio Krisztussal és a testvéreinkkel); (3) hit

- Miért a „kenyér” és miért a „bor”

„Mert amiképpen a kenyér sok összezúzott búzaszemből készül, s ekképpen sok búzaszem teste az egy kenyér testévé válik, amelyben az egyes búzaszemek elvesztik a saját testüket és formájukat, és a kenyér közös testét öltik magukra, s ugyanúgy lesz velünk is, ha ezzel a szentséggel helyesen élünk. Krisztus minden szentjével együtt szeretetétől fogva, magára veszi a mi alakunkat, velünk együtt küzd a bűn, halál és minden baj ellen: mi pedig az ő szeretetétől felgyulladva őhöz formálódunk, az ő igazságára, életére és üdvösségére hagyatkozunk, s ekképpen az ő javaival és a mi bajainkkal való közösség révén egy tésztává (kalácscsá), egy kenyérré, egy testté, egy itallá leszünk, úgy hogy minden közössé lesz (...). Viszont ugyanúgy nekünk is át kell alakulnunk s a miénknak kell elfogadnunk minden keresztyén nyomorúságát, az ő alakjukat és szükségüket magunkra vennünk, s nekik juttatnunk mindazt a jót, amire csak képesek vagyunk, hogy ők azt élvezhessék. Ez a valódi közösség és ez a szentségnek a helyes értelme (...). (Luther: Sermo az Úrvacsoráról, 38-39.old.)

II. 3. 4. A végső dolgok: halál, feltámadás, ítélet, örök élet (eszkatológia)

II. 3. 4. Kezdet és a vég. Amint a földi életünknek is van kezdete és vége, úgy a világ életének is van kezdete (teremtés) és vége (Krisztus második eljövetele, feltámadás, ítélet, örök élet)

II. 3. 5. Krisztus a feltámadásával („első zsenge”) legyőzte az „utolsó ellenséget”, a halált (1 Kor 15,26)

II. 3. 6. Most „tükör által homályosan” látunk, de akkor „színről színre” (1 Kor 13,12). Most „hitben járunk, nem látásban” (Kor 5,7)

II. 3. 7. Az egyház a böjti időszak utolsó (*Judica*) vasárnapján az ítéletről, s az ádventi időszak végén az utolsó ítéletre való vigyázó készülődésről (A Szentháromság ünnepe utáni utolsó előtti vasárnap); és az utolsó ítéletről (A Szentháromság ünnepe utáni

utolsó vasárnap) prédikál; de minden temetéskor is a végső dolgokról szól az egyház igehirdetése.

II. 3. 8. Apostoli hitvallás: „Hiszem az örök életet” . Aki hisz Krisztusban, annak örök élete van (Jn 3,36). Az örök élet nem „mennyei”, hanem minőségi élet. Jelenlegi már birtokunk és a jövőben fog kiteljesedni. „aki hallja az én igémet, és hisz abban, aki elküldött engem, annak örök élete van; sőt ítéletre sem megy, hanem általment a halálból az életbe” (Jn 5, 24).

II. 3. 9 „Mert az az én Atyámnak az akarata, hogy aki látja a Fiút, és hisz benne, örök élete legyen; én pedig feltámasztom őt az utolsó napon” (Jn 6,40).

II. 3. 10. Ez a mi hitünk, reménységünk és szeretünk.